

KRONIKA

JULIAN K. JARNOWSKI
1922—1983

Julian K. Jaranowski, doktor habilitowany nauk rolniczych, profesor zwyczajny Akademii Rolniczej w Poznaniu, współzałożyciel, pierwszy sekretarz redakcji i członek komitetu redakcyjnego czasopisma *Genetica Polonica*, odszedł od nas nagle 3.06.1983 r., w 61 roku życia. Z jego śmiercią nauki rolnicze, a zwłaszcza genetyka i hodowla roślin, poniosły niepowetowaną stratę. Przestał działać wybitny naukowiec, twórca i nauczyciel, krzewiciel i propagator postępu w nauce i praktyce rolniczej. Środowisko naukowe rolnicze, krajowe i poznańskie, utraciło człowieka o wyjątkowych zdolnościach, o nieprzeciętnej osobowości, o ogromnych zasługach. W wielu kręgach jego działalności zabrakło niezastąpionego mistrza, przełożonego, kolegi i przyjaciela.

Julian Jaranowski urodził się 31 sierpnia 1922 r. w Karnowie koło Nakła nad Notecią. W Nakle uczęszczał do Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1947 r. Studia wyższe odbył w latach 1947—1951 na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Wydział ten przyznał mu w czerwcu 1951 r. stopień inżyniera rolnictwa oraz magistra nauk agrotechnicznych na podstawie egzaminu dyplomowego zdanego z odznaczeniem. Jeszcze w czasie studiów otrzymał stanowisko młodszego asystenta przy Katedrze Doświadczalnictwa Rolniczego i Biometrii Uniwersytetu Poznańskiego, kierowanej przez prof. Stefana Barbackiego. To stanowisko otworzyło mu drogę do kariery naukowej. Po ukończeniu studiów zajmuje kolejno stanowiska asystenta, starszego asystenta i adiunkta (w 1954 r.) w Katedrze Genetyki i Hodowli Roślin, powstałej z wymienionej Katedry Doświadczalnictwa Rolniczego i Biometrii po utworzeniu w 1951 r., z Wydziałów Rolniczego i Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego — Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. W listopadzie 1955 r. Rada Wydziału Rolniczego WSR w Poznaniu nadaje mu stopień naukowy doktora (kandydata) nauk rolniczych, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Wpływ terminu siewu i rozstawy roślin na cechy morfologiczne i fizjologiczne różnych gatunków i odmian łubinu” wykonanej pod kierunkiem prof. Stefana Barbackiego. Ta sama Rada w kwietniu 1963 r. nadaje mu stopień naukowy doktora habilitowanego (docenta), na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Procesy zapłodnienia i rozwoju zarodków w rodzaju *Lupinus* (T o u r n.): Cz. I. Rozwój nasion w przypadku autogamii; Cz. II. Zapłodnienie i rozwój zarodków w następstwie wzajemno-przemiennej międzygatunkowej krzyżowania”. Praca ta została dwukrotnie nagrodzona Nagrodą Ministra Szkolnictwa Wyższego oraz Nagrodą Komitetu Botanicznego Polskiej Akademii Nauk. W 1963 r. zostaje także powołany na etat docenta przy Katedrze Genetyki i Hodowli Roślin WSR w Poznaniu oraz mianowany kierownikiem Zakładu Cytogenetyki przy tejże Katedrze. W 1970 r. zostaje mianowany dyrektorem Instytutu Genetyki

i Hodowli Roślin, utworzonego z dwóch Katedr Genetyki i Hodowli Roślin WSR w Poznaniu. Na stanowisku dyrektora Instytutu pracuje w Akademii Rolniczej (w którą przemianowana została Wyższa Szkoła Rolnicza w 1972) do końca życia.

W Wyższej Szkole Rolniczej, a potem w Akademii Rolniczej w Poznaniu pełni także inne ważne funkcje organizacyjne, prodziekana Wydziału Rolniczego w roku 1965/66, dziekana tego Wydziału w latach 1967—69 oraz prorektora do spraw badań naukowych w latach 1972—75. Jego wieloletnia praca w Uczelni i związany z nią wkład w rozwój nauk rolniczych zyskują mu najwyższe uznanie, wyrażone, nadaniem mu przez Radę Państwa PRL tytułów naukowych profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych w marcu 1971 r. oraz profesora zwyczajnego nauk rolniczych w lipcu 1980 r.

Profesor Julian Jaranowski był człowiekiem o niespożytej energii i ogromnej aktywności. Jednocześnie posiadał dużą umiejętność koncentrowania się i głębokiego traktowania dziedzin, którymi się zajmował. Rozwijał działalność w wielu płaszczyznach, przede wszystkim był jednak badaczem i nauczycielem. Jako wybitny uczeń swego mistrza, prof. Stefana Barbackiego, przejął od niego szczególne cechy charakteru naukowca: rzetelność metodologiczną, szerokość horyzontów oraz analityczno-syntetyczne podejście do przedmiotu badań. Rozległą wiedzę przyrodniczą łączył ze specjalistycznym ukierunkowaniem swych zainteresowań badawczych. Genetyka, szeroko ujęta, oraz twórcza hodowla roślin uprawnych były głównymi dziedzinami, którym poświęcił swą działalność badawczą. Genetyka i hodowla roślin były też dyscyplinami których nauczał i w których kształcił studentów na poziomie magisterskim i doktorskim.

Rezultatem działalności badawczej prof. Jaranowskiego jest duża liczba publikacji, szereg referatów i komunikatów z badań przedstawionych na zjazdach, konferencjach i sympozjach naukowych, tak krajowych jak i zagranicznych, a także wiele wykładów uwzględniających wyniki badań, wygłoszonych nie tylko w Uczelni, lecz również w ramach zjazdów szkoleniowych organizowanych przez rozmaite instytucje rolnicze. Wyniki prac badawczych Profesora wyrażają się także otrzymaniem dużej liczby genotypów roślin rolniczych w obrębie takich rodzajów jak *Melilotus*, *Trifolium*, *Trigonella*, *Medicago*, *Vicia* i *Pisum*, które pozwoliły na wytworzenie 4 oryginalnych odmian o już ustalonej rejonizacji (wyka jara i grochy) oraz 5 nowych odmian aktualnie testowanych w Centralnym Ośrodku Badania Odmian Roślin Uprawnych (grochy, lucerna, koniczyna tetraploidalna). Szereg nowych rodów zostało przekazanych do licznych Stacji Hodowli Roślin Zjednoczenia Hodowli Roślin i Nasiennictwa i Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin.

Na dorobek publikacyjny prof. Jaranowskiego składa się 49 prac ory-

ginalnych naukowych, 41 artykułów doniesień naukowych i referatów, 2 podręczniki, 3 ekspertyzy i oceny dotyczące oceny badań naukowych oraz 5 prac popularnych. Prace te obejmują szeroki zakres badań z dziedziny hodowli roślin i ich uprawy, cytogenetyki, embriologii oraz mutagenyzy.

Wczesne prace uprawowe (z lat 1956—58) nad nowymi formami trzech gatunków łąbinu wykonane w powiązaniu z pracami hodowlanymi nad tymi formami prowadzonymi przez prof. S. Barbackiego i jego współpracowników, miały na celu bliższe poznanie przebiegu procesów fizjologicznych w zależności od określonych warunków uprawowych i siedliskowych.

Drugą grupę prac (z lat 1958—66) stanowią wyniki badań o charakterze podstawowym z zakresu embriologii i cytologii. Badania te koncentrowały się głównie wokół zagadnień dotyczących krzyżowania międzygatunkowego i wewnątrzgatunkowego u łąbinu, nostrzyka, lucerny, koniczyny i grochu. Poświęcone były zwłaszcza wyjaśnieniu i przewyciężeniu szeregu kwestii dotyczących barier ograniczających reprodukcję generatywną oraz przyczyn nieżywotności mieszańców i obniżenia ich płodności. Badania te przyniosły nie tylko dużo ciekawych danych, ale nade wszystko wytyczyły dalsze kierunki prac hodowlanych nad poszerzeniem i wytworzeniem nowych form drogą krzyżowań oddalonych — międzygatunkowych. Wyniki tych badań zostały wyróżnione, jak już wspomniano, indywidualną nagrodą Ministra Szkolnictwa Wyższego oraz nagrodą Komitetu Botanicznego Polskiej Akademii Nauk.

Trzecią grupę prac (z lat 1963—1978) stanowią wyniki badań nad mutacjami i poliploidami, głównie strukturalnymi. Badania te doprowadziły do uzyskania nowych i ciekawych typów kariologicznych i mieszańców międzygatunkowych w obrębie rodzajów *Lupinus*, *Pisum*, *Medicago*, *Trifolium*, *Trigonella* i *Vicia*. Znaczną uwagę w tych pracach poświęcono radiomutantom grochu. Za osiągnięcia w tej dziedzinie badań prof. Jaranowski otrzymał nagrodę indywidualną stopnia I Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Badania z zakresu mutagenyzy dotyczyły tak zagadnień metodycznych jak i podstaw genetycznych i cytogenetycznych wyodrębnionych form. Prof. Jaranowski zwrócił szczególną uwagę na tzw. mutacje optymalne rokujące przydatność dla hodowli. Wyodrębnił szereg mutacji morfologicznych, rozwojowych i biochemicznych, które stały się materiałem wyjściowym nowych morfotypów wykorzystanych z powodzeniem w pracach hodowlanych szeregu placówek krajowych. Niektóre z otrzymanych mutantów zostały wpisane do Światowego Banku Genów.

Ostatnie prace prof. Jaranowskiego, prowadzone od 1978 r., dotyczyły genetycznych podstaw hodowli soi. Wyodrębnione przez Niego, lub pod

Jego kierunkiem chemo- i radiomutanty charakteryzowały się dużą wczesnością i plennością, stanowiąc cenny materiał wyjściowy do aklimatyzacji tego gatunku w naszym kraju.

Pracom prof. Jaranowskiego towarzyszyła stale idea wiązania badań podstawowych z praktyką hodowlaną. Znalazło to swój wyraz w przekazywaniu wyników jego badań w postaci rodów bądź linii zainteresowanym placówkom hodowlanym. Około 300 różnych form wyki jarej, grochu, lucerny i koniczyny wytworzonych przez prof. Jaranowskiego wzbogaciło zestaw materiałów wyjściowych szeregu stacji hodowli roślin.

W pracy badawczej prof. Jaranowski utrzymywał żywy kontakt nie tylko z instytucjami krajowymi, ale także licznymi ośrodkami zagranicznymi w krajach europejskich i w USA. Kontakty te były pogłębiane przy okazji wyjazdów do ośrodków zagranicznych na różnego rodzaju staże (m.in. roczny pobyt na Uniwersytecie Wisconsin w Madison, dzięki stypendium Rockefellera), sympozja, konferencje naukowe oraz poprzez przyjmowanie w kraju licznych przedstawicieli nauki z zagranicy. Pozwalało mu to nawiązać kontakty z najwybitniejszymi reprezentantami nauki z zakresu genetyki roślin, tak teoretycznej jak również stosowanej oraz rozwinąć bliską współpracę wyrażającą się wymianą materiałów roślinnych, publikacji, a także konsultacjami merytoryczno-metodycznymi z nauką światową.

Prof. Jaranowski był wybitnym dydaktykiem. Wynikało to zarówno z jego predyspozycji osobistych, jak i z olbrzymiego wkładu pracy w stałe doskonalenie warsztatu dydaktycznego. Prof. Jaranowski rozumiał, że dla zajęć z podstawowego nurtu biologii, jakim stała się genetyka, rutyna i schematyzm nie wystarczają. Konieczne jest bieżące aktualizowanie wiedzy i interpretacji zjawisk. Rozumiał doskonale, że genetyka poza aspektami czysto przyrodniczymi ma wielorakie powiązanie z filozofią życia, światopoglądem, ideologią, etyką i moralnością, a nawet ekonomią i polityką. Dawał temu wyraz prezentując w wykładach różne punkty widzenia tych zagadnień w świetle faktów, których dostarcza nam rzeczywistość i które narzuca przewidywanie przyszłości. Wykłady prowadził na studiach stacjonarnych na poziomie kursu podstawowego oraz na studiach magisterskich, wygłaszał także wykłady monograficzne na studiach doktoranckich. Przez długie lata prowadził również zajęcia na kursach dla pracujących. Zawsze zostawiał niezatarte wrażenie na słuchaczach, stymulując ich zainteresowania genetyką i twórczą hodowlą roślin, wpływając nieraz na wybór najbardziej odpowiadającej im dziedziny późniejszej pracy.

W zakresie działalności dydaktycznej prof. Jaranowski miał poważne osiągnięcia. Pod Jego kierunkiem wyspecjalizowało się 115 magistran-

tów, z których większość pracuje w różnych instytutach naukowych oraz stacjach hodowli roślin. Prof. Jaranowski promował 10 doktorów oraz był promotorem 5 otwartych przewodów doktorskich. Trzech pracowników prof. Jaranowskiego dopełniło przewodów habilitacyjnych i zostało powołanych na stanowisko docenta.

Osobowość prof. Jaranowskiego, którą charakteryzowała odwaga cywilna, posunięta niemal do bezkompromisowości prawość charakteru oraz szerokie horyzonty myślowe oparte na gruntownej wiedzy pozostawiła głęboki ślad w umysłach Jego uczniów, Jego współpracowników i wszystkich, którzy mieli szczęście spotkać Go na swojej drodze zawodowej. Jego wielkie zamiłowanie do genetyki i hodowli roślin, ogromna pracowitość i wysokie wymagania stawiane sobie i innym, oddziaływały silnie w sensie najbardziej pozytywnym, na oddaną Jego opiece młodzież i współpracowników.

Aktywność naukowa prof. Jaranowskiego i jego odpowiednie przygotowanie teoretyczne i praktyczne sprawiały, że był on często powoływany przez różne uczelnie i instytuty w kraju do recenzowania dorobku naukowego pracowników nauki przy uzyskiwaniu przez nich stopni i awansów naukowych. Był także niejednokrotnie rezydentem prac doktorskich wykonywanych na uniwersytetach zagranicznych.

Prof. Jaranowski był członkiem (w kadencji 1972—75) Prezydium Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa oraz brał udział w zespołach roboczych Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego i Nauki oraz Ministerstwa Rolnictwa poświęconych sprawom organizacji studiów i badań. Uczestniczył w radach naukowych szeregu instytutów oraz był członkiem Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin przy Wydziale V PAN i Komitetu Cytobiologii przy Wydziale II PAN. Był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Genetycznego oraz takich zagranicznych towarzystw naukowych jak European Society of Nuclear Application in Agriculture (ESNA) i International Society of Plant Morphologists.

Za osiągnięcia naukowe, dydaktyczno-wychowawcze i organizacyjne prof. Jaranowski otrzymał wiele odznaczeń i nagród m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz pośmiertnie, order Sztandaru Pracy I klasy.

Prof. Jaranowski jako najbliższy współpracownik prof. Barbackiego uczestniczył w organizacji i powołaniu w 1960 r. czasopisma *Genetica Polonica*. W pierwszym, najtrudniejszym okresie funkcjonowania pisma, był sekretarzem Komitetu Redakcyjnego, od r. 1965 członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma. Rzetelność naukowa Profesora oraz jego gruntowna wiedza decydowały o tym, że był on surowym, ale jakże

rzeczowym i kompetentnym recenzentem prac wpływających do redakcji czasopisma. Troska o poziom prac zamieszczanych w czasopiśmie, adresowanym w znacznym stopniu do czytelników za granicą, była dyktowana głównie względami głęboko i szeroko pojętej ambicji, aby naukę polską reprezentowały prace najlepsze merytorycznie i najpoprawniej zredagowane.

Jego odejście tak nagłe i niespodziewane stworzyło dotkliwą pustkę wśród nas. Brakuje nam na codzień Jego obecności, doświadczenia i mądrych, życzliwych rad. Pozostała jedynie pamięć o Nim. Pragniemy by była zawsze żywa.

Tadeusz Caliński
Waleria Młyniec

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR HAB. JULIANA JARANOWSKIEGO

I. Prace oryginalne

1. Wpływ terminu siewu i rozstawy roślin na cechy morfologiczne i fizjologiczne różnych gatunków i odmian łubinu. 1956. Roczniki Nauk Roln. 73-A-4:499-581.
2. Pielęgnacja posiewna upraw nasiennych roślin strączkowych ze szczególnym uwzględnieniem łubinu pastewnego. 1956. Roczniki Nauk Roln. 73-A-4:583-601.
3. Doświadczenia nad uprawą łubinu pastewnego. 1956. Prace Działu Roślin Strączkowych i Pastewnych 1951—1955. IUNG 1:5-19.
4. Próba zbliżenia wegetatywnego łubinu białego (*L. albus.*) i łubinu żółtego (*L. luteus*) dla umożliwienia krzyżowania generatywnego. 1958. Roczn. Nauk Roln. 79-A-1:293-353.
5. Investigation on generative hybridization of white lupin (*L. albus*) and yellow lupin (*L. luteus*) with the aid of vegetative grafts. 1958. Bull. Pol. Acad. Sci. Cl. V, Vol. VI, No 4:139-144.
6. Wpływ głębokości siewu na rozwój i plon nasion łubinu pastewnego. 1958. Roczniki Nauk Roln. 79-A-1:255-261.
7. Semisterility in the interspecific hybrid *Melilotus polonica* x *M. alba*. 1961. Amer. J. Bot. 48:28-36.
8. Haploid-diploid twin embryos in *Melilotus*. 1961. Genetica Polon. 2-1:129-137.
9. Chlorophyll deficiency and variegation as a result of interspecific crosses in *Melilotus*. 1962. Genetica Polon. 3-1:1-18.

10. Development of embryos and seeds of certain species and species crosses in *Melilotus*. 1962. *Genetica Polon.* 3-1:45-59.
11. Fertilization and embryo development in the genus *Lupinus* (Tourn.). Part I. Seed development in cases of autogamy. 1962. *Genetica Polon.* 3-2:209-246.
12. Fertilization and embryo development in the genus *Lupinus* (Tourn.). Part II. Fertilization and embryo development following reciprocal species hybridization. 1962. *Genetica Polon.* 3-3:333-368.
13. Hybridization in Bereich der Gattung *Melilotus*. 1962. *Interns Wissenschaftl. Heterosis Tagung Sofia 1957*, s. 162.
14. Cytological studies in *Melilotus* polyploids. 1963. *Genetica Today* 1: 133-144 (Proceeding of the XI Intern. Congress of Genetics. The Hague 1963).
15. Cytological studies in the F₁ sterility of the interspecific hybrid *M. alba* x *M. polonica*. 1963. *Genetica Polon.* 4-1:37-52.
16. Cytological studies in the genus *Lotus*. I. Embryology of the interspecific cross *L. corniculatus* x *L. tenuifolius* (wspólnie z B. Wojciechowską). 1963. *Genetica Polon.* 3-3/4:277-292.
17. Potential value of dwarf-mutant in breeding coumarin deficient forms of white sweet clover (*M. albus*). 1964. *Der Züchter* 34-4:167-173.
18. Interspecific hybrids within *Melilotus* and *Lupinus* genera. 1964. *Genetica Polon.* 5-2:109-110.
19. Comparative analysis of pollen grain viability „in vitro” in several diploid and tetraploid *Melilotus* species and forms. 1964. *Genetica Polon.* 5-4:327-361 (wspólnie z B. Wojciechowską i W. Wojciechowską).
20. Opis i analiza mieszańców z wewnątrzgatunkowych krzyżówek wykisiewnej (*Vicia sativa*). 1966. *Roczniki Nauk Roln.* 92-A-4:515-558 (wspólnie z E. Lalką).
21. Potencjalna wartość karłowatego mutantu w pracy hodowlanej nad niskokumarynową formą nostrzyku białego (*Melilotus alba* Desr.). *Zeszyty Probl. Postępów Nauk Roln.* 1966, z. 59:195-202.
22. Mutagen specificity in *Pisum* sp. and *Vicia sativa* L. 1966. *Genetica Polon.* 7-3/4:115-123 (wspólnie z T. Łuczkiwiczem).
23. Induction of polyploidy in several *Trifolium*, *Melilotus*, *Medicago* and *Trigonella* species. 1968. *Genetica Polon.* 91-1/2:21-37 (wspólnie z M. Kałasą).
24. Mutagenne działanie promieni gamma u *Pisum* i *Vicia*. 1970. *Biuletyn Instytutu Hodowli i Aklim. Roślin* 1-2:94-95.
25. Comparative analysis of fertility in several *Trifolium*, *Melilotus*, *Medicago* and *Trigonella* species and forms on di and tetraploid level. 1971. *Genetica Polon.* 12-2:1-16 (wspólnie z M. Kałasą).

26. Niektóre aspekty mutacyjnego działania promieni gamma u *Pisum* sp. 1971. Postępy Techniki Jądrowej XV, nr 2/171/:9.
27. Mutation of florets and inflorescences in *Melilotus* sp. 1972 Acta Soc. Bot. Polon. Vol. XLI, nr 4:489-502.
28. Polypistilly in *Lupinus angustifolius* L. 1973. Phytomorphology Vol. 22, nr 2:113-120.
29. Qualitative and quantitative analysis of nucleic acids in radiomutants of *Pisum*. 1974. Genetica Polon. 15-1/2:25-35 (wspólnie z H. Skorupską, W. Dembińskim, J. Pawelkiewiczem).
30. Mutation breeding of certain fodder plants. 1974. Yugoslav — Polish Symposium on the Application of Radioisotope and Ionizing Radiation in Agriculture B. 1. Zagreb.
31. Effects of gamma radiation on seeds and plants of different genotypes of *Pisum arvense* (L. s. s.) in the M_1 generation. 1976. Genetica Polon. 17-4:465-478.
32. Gamma rays induced mutations in *Pisum arvense* (L. ss.). 1976. Genetica Polon. 17-4:479-495.
33. New genotypes of *Pisum* derived from hybridization of mutants and cultivars. 1976. Genetica Poln. 18-4:337-375.
34. Influence of different types of pollination and of environment factors on the seed yield of alfalfa (*M. media* Pers). Comptes. Piestany 1976, s. 253-261 (wspólnie z S. Dybą).
35. Inflorescence organogenesis in *Helianthus annuus* (floripleno. 1977. Phytomorphology Vol. 27, nr 1:8-12 (wspólnie z T. Łuczkiwiczem i A. Muszyńskim).
36. Heritability of traits in tetraploid red clover. 1977. Genetica Polon. 18-4:331-335 (wspólnie z Z. Brodą).
37. Mutation in soybean (*Glycine max*) (L. Merrill). Part I. Specific response of soybean varieties to mutagenic factors in M_1 generations. Genetica Polon. 1977, 18-3:225-233 (wspólnie z H. Skorupską).
38. Exploitation of induced mutant genes in *Pisum*: breeding new cultivars in Poland. 1978. Mut. Breeding Newsletter (Joint FAO/IAPA Div). nr 11:6-7.
39. Leaf mutants in diploid red clover (*Trifolium pratense* L.). 1978. Theor. Appl. Genetics nr 53:97-103 (wspólnie z Z. Brodą).
40. Soybean research and breeding in Poland. 1979. Soybean Genetics Newsletter 5:74-76 (wspólnie z H. Skorupską).
41. Evaluation of soybean germplasm collection for climatic conditions in Poland. 1980. Soybean Genet. Newsletter 7: 79—86 (wspólnie z H. Skorupską i L. Torz).
42. Wzrost i rozwój soi (*Glycine max* L. Merr.) w zależności od wczesno-wiosennych siewów. 1981. Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk. Prace Ko-

- misji Nauk Rolniczych i Komisji Leśnych t. L:83-96 (wspólnie z G. Koniecznym i J. Nawracałą).
43. Mutacje liściowe diploidalnej koniczyny czerwonej (*Trifolium pratense* L.). 1981. Hodowla Roślin Aklim. i Nasien. 25-5/6:85-98 (wspólnie z Z. Brodą).
44. Mutation breeding of pea and soybean. 1982. Mut. Breeding Newsletter IAEA 19:8-9.
45. A review on mutation breeding in peas. 1982. FAO/IAEA Joint Division Vienna.
46. Wstępna ocena przydatności form *Glycine gracilis* Skwartz. i *G. soja* Sieb et Zucc. do krzyżowań w rodzaju *Glycine*. 1982. Hodowla Roślin Aklim. i Nasien. 6-6:505-515 (wspólnie z H. Skorupską).
47. Interrelationships between traits as a basis for estimation of selection value in soybean (*Glycine max* L. Merrill). 1983. Genetica Polon. 24-1:51-58 (wspólnie z A. Muszyńskim).
48. Charakterystyka zmienności ważniejszych pod względem gospodarczym cech użytkowanych soi (*Glycine max* L.). 1983. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Roln. nr 253 7-24 wspólnie z H. Skorupską, A. Muszyńskim, G. Koniecznym, L. Torz).
49. Genetyczne i hodowlane możliwości poprawiania plonowania nasion lucerny mieszańcowej *M. media* L.). 1983. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Roln. 253:25-34 (wspólnie z St. Dybą).

II. Artykuły naukowe

1. Genetyczno-ewolucyjna teoria i system Williamsa u podstaw nowoczesnej agronomii. 1953. Wszechświat 2-3:42-50.
2. Konferencja naukowa pt. „Rola poliploidów w naturze i hodowli roślin”. 1956. Kosmos Ser. A 2/19/:235-237.
3. Uwagi o hodowli roślin w Stanach Zjednoczonych AP. 1961. Postępy Nauk Roln. 2/68/:129-139.
4. Rozwój zarodka i endospermy w krzyżówkach form oddalonych roślin okrytozalążkowych (*Angiospermae*). 1961. Postępy Nauk Roln. 4/70/:37-56.
5. Pochodzenie i krótka charakterystyka amerykańskich form i odmian lucerny. 1962. Biuletyn Hodowli Roślin i Nasien. 10/11:47-58.
6. Krzyżówki międzygatunkowe w obrębie rodzaju *Melilotus*. 1962. Biuletyn IHAR 5/6:76-78.
7. Ukorzenianie ciętych pędów lucerny. 1963. Hodowla Roślin. Biuletyn Branż. Roślin i Nasien. 11:12-18.
8. Samoniezgodność u roślin okrytozalążkowych (*Angiospermae*) w powiązaniu z hodowlą roślin. 1963. Postępy Nauk Roln. 5/83/:23-56.

9. Ogólnopolskie sympozjum genetyczne. Poznań 19—21.XI.1963. 1964. Nauka Polska 2/50/:241-246.
10. Niektóre zagadnienia w hodowli nostryku (*Melilotus* sp.). 1964. Hodowla Roślin, Biuletyn Branż. Hodowli Roślin i Nasien.
11. Międzygatunkowe krzyżówki w rodzaju *Lupinus* i *Melilotus*. 1965. Zeszyty Probl. Postępy Nauk Roln. 58:24-48.
12. O żywotności ziarn pyłku w warunkach naturalnych i przy ich sztucznym przechowywaniu. Wiadomości Botaniczne IX, 4:304.
13. Krzyżówki oddalone. 1967. Hodowla Roślin. Biuletyn Branż. Hodowli Roślin i Nasien. (dodatkowe publik. specj.). 4:3-13.
14. Dziedziczenie pozajądrowe. 1967. Hodowla Roślin. Biuletyn Branż. Hodowli Roślin. Biuletyn Hodowli Roślin i Nasien. (dodatkowe publik. specj.), 4:14-29.
15. Mutageneza radiacyjna u roślin wyższych. 1972. Postępy Techniki Jądrowej 16:645-651.
16. Osiągnięcia współczesnej biologii w zastosowaniu do rolnictwa (referat inauguracyjny). 1972. Wydawnictwa Nauk. AR Poznań.
17. Uwagi dotyczące podstaw genetycznych i kierunków hodowli grochu (*Pisum* sp). 1975. Hodowla Roślin. Biuletyn Branż. Hodowli Roślin i Nasiennictwa 3:2-5.
18. Niektóre zagadnienia zmienności ze szczególnym uwzględnieniem roślin samopylnych. 1976. Hodowla Roślin. Biuletyn Branż. Hodowli Roślin i Nasien. 3:1-4.
19. Genetyczne podstawy odporności roślin na choroby. 1978. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Roln. 198:21-31.
20. Męska sterylność u soi — stan aktualny i perspektywy. 1978. Postępy Nauk Roln. 4:17-22 (wspólnie z H. Skorpuską).
21. Genetyka w krzywym zwierciadle. 1979. Problemy nr 6:41.
22. Stefan Barbacki (1903—1979). *Genetica Polon.* 20-3:II—IX.
23. Rola roślin strączkowych w problemie żywnościowym. 1980. *Nowe Roln.* 1-15:1-2.
24. S. Barbacki (1903—1979). 1981. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Wyd. Nauk Rolniczych i Leśnych. Sprawozdanie nr 97-15-20.
25. Rozwój nauk rolniczych w Wielkopolsce i ich wpływ na produkcję roślinną. 1982. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wyd. Nauk Rolniczych i Leśnych. Sprawozdanie nr 100 12-48 (wspólnie z F. Dembińskim i A. Dubasem).

III. Artykuły popularno-naukowe

1. Uprawa roślin motylkowych na nasiona. 1954. Biuletyn IUNG (wiosna). s. 124-134.
2. Uwagi o uprawie łubinu. 1956. *Nowe Roln.* 2:110-114.

3. Uprawa roślin strączkowych na nasiona. 1953. Mały Poradnik Rolnika. Broszura, s. 33.
4. Dobrze nasiona zapewniają wyższy i pewniejszy plon. 1956. Mały Poradnik Rolnika. Broszura 15.
5. Co powinniśmy wiedzieć o łubinie pastewnym. 1954. Redakcja Odczytów. TWP 30.
6. Rośliny pastewne motylkowe w USA. Cz. I. 1961. Nowe Roln. 10/164/:20-20.
7. Rośliny pastewne motylkowe w USA. Cz. II. 1961. Nowe Roln. 11/165/:32-34.
8. Rośliny pastewne motylkowe w USA. Cz. III. 1961. Nowe Roln. 12/166/:36-38.
9. Hodowla roślin i nasiennictwo jako ważny czynnik podnoszenia produkcji rolniczej. 1962. Artykuł z Materiałów Szkoleniowych dla Agromów pt. „Dziś i jutro postępu w rolnictwie”. Poznań 5:23.
10. Uprawa nostrzyku. 1964. Nowe Roln. 5:38-40.
11. Słowo o wyższych studiach rolniczych w Wielkopolsce. 1969. Agrom 8-7:297-298.
12. Rozmowa z prof. dr J. Jaranowskim, dyrektorem Instytutu Genetyki i Hodowli Roślin AR w Poznaniu 1972. Miesięcznik Społ.-Kulturalny Nurt 10:9-14.

IV. Podręczniki

1. Uprawa roślin pastewnych. 1956. Rozdz. IX, p. 2 i 4 podręcznika „Gospodarka na glebach lekkich”.
2. Wybrane zagadnienia produkcji roślinnej. 1961. Rozdz. do „Poradnika Plantatora Tytoniu”.

V. Ekspertyzy i oceny dotyczące badań naukowych

1. Analiza i ocena planów naukowo-badawczych na rok 1964 w zakresie produkcji roślinnej. Materiały z plenarnego zebrania Wydziału V PAN, RNT i Sekcji Roln. Rady Głównej przy MSzW. 1964. PAN, s. 66-116.
2. Badania Naukowe. Akademia Rolnicza w Poznaniu w XXX-leciu Polski Ludowej. 1974. Roczniki AR w Poznaniu. Tom specjal. LXXV:14-31.
3. Opracowanie stanu badań z zakresu genetyki, hodowli roślin i nasiennictwa dla przygotowania ekspertyzy o stanie nauki w Wielkopolsce. 1978. PAN, Oddział w Poznaniu (17,5 st. maszynopisu).

VI. Artykuły popularne

1. Rola wszechzwiązkowej wystawy rolniczej w Moskwie w upowszechnianiu wiedzy rolniczej. 1954. Chłopska Droga.

2. Nawożenie roślin motylkowych i strączkowych. 1956. Ulotka Centralnego Zarządu Zbytu Nawozów Sztucznych. Gliwice.
3. Chłopi węgierscy gospodarują coraz lepiej. 1956. Poradnik Gospod. (numer okazowy).
4. Łubin pastewny. 1958. Kalendarz Kółek Roln. na rok 1958.
5. Podstawy produkcji roślinnej. 1972. Gazeta Pozn. XXV/37, 4.II.1972.

VII. Doniesienia naukowe i referaty

1. Prace genetyczno-hodowlane nad grochem prowadzone w Instytucie Genetyki i Hodowli Roślin AR w Poznaniu. (Selekcyjno-genetyczne isledowanie gorocho prowidimie w Institutie Genetiki Rastienij Sielsko-hozjastwiennok Akademii w Poznaniu. Niezd. Simposium Siemien. i Rastein. Ziornobob. Stran. Czlenow. S. W. Poznań 1975.
2. Efektywność mutageniczna promieni gamma i chemomutantów w zależności od odmian soi. Materiały Zjazdu PTG 1976, s. 27 (wspólnie z H. Skorupską).
3. Efekty mutacyjne u niektórych roślin pastewnych. Materiały Zjazdu PTG 1976, s. 27.
4. Wstępna ocena genotypów i odmian światowej kolekcji soi w grupach dojrzewania OO—IV. Materiały Zjazdu PTG 1976, s. 45-46 (wspólnie z H. Skorupską).